

AL. ROSETTI

Îi spuneam adeseori, în glumă, lui Mihail Sebastian că el va putea confirma, mai târziu, că în cutare chestiune mă pronunțasem într-un anumit fel. În socotilele mele, Sebastian trebuia să-mi supraviețuiască cu mult. Judecata aceasta era firească. Sebastian era încă tânăr și se bucura de o sănătate excelentă. Trecuse prin grele încercări sufletești, păstrându-și nervii intacti. Cu câteva zile înainte, un prieten comun, mai vârstnic, îl numise executor testamentar. Totul era pregătit pentru lunga sa existență.

În accidentul stupid care l-a răpit dintre noi mă supără absurditatea evenimentului. Este o prea mare nedreptate ca o roată oarbă să zdrobească o existență atât de scumpă și de plină de făgăduieli. La durere se adaugă regretul veșnic că o porțiune de timp sau de spațiu infinitesimal ar fi putut salva viața prietenului nostru și rușinea că un astfel de lucru a fost totuși posibil. Citind ziarele, a doua zi, și apoi la ceremonia funebă, printr-un proces ciudat, căutam să ghicesc părerea lui asupra acestui eveniment neprevăzut, din obișnuința anilor din urmă de a comenta împreună faptele zilnice.

Întors acasă, mâna, în mod instinctiv, mi se îndrepta spre telefon, cu intenția de a-i forma numărul. Așteptam, aștept încă, totuși, neverosimila lui chemare.

Sebastian era de o sensibilitate aproape feminină. Frumoasa lui privire reflecta, adeseori, o anxietate acută. O clipă, răstimpul unei scânteii electrice (mă întreb, astăzi, dacă nu era un avertisment al destinului său tragic). Alteori, ironia îi înflorea zâmbetul discret. Atunci privirea i se lumina brusc și cuvântul de spirit izbucnea dintr-o dată. Îi cunoșteam toate atitudinile și le-aș putea înșira fără greș, într-atât personalitatea lui era de atașantă.

În tristiții ani ai războiului recent, suferise martiriul. Zilnic urmărit de gânduri negre, care aveau o aparență de justificare, găsea totuși forța să învingă această stare morbidă și să aducă celor mai increduli certitudinea victoriei. Acesta era triumful dreptei judecăți, dar și semnul unei mari forțe sufletești.

Scrisul îi era o necesitate de fiiece clipă. Când legi inumane i-au interzis publicarea, a renunțat, pentru un timp, la scris. Dar își scria aproape zilnic jurnalul intim și, mai târziu, a scris, în refugiu prietenesc de la Corcova, *Steaua fără nume*, piesa jucată sub pseudonim, care s-a bucurat de un răsunător succes.

Dar sensibilitatea îi fusese iremediabil rănită. Reparațiile care au venit după 23 august nu puteau șterge urmele trecutului. Cine a citit *De două mii de ani*, romanul său care a stărnit atâta valvă în 1934, la data publicării, și apoi strălucitul pamflet *Cum am devenit huligan*, în care răspunde tuturor detractorilor săi, știe ce înseamnă apărarea demnității umane.

Durerea, însă, îi fusese mult sporită prin prefața lui Nae Ionescu la volumul *De două mii de ani*, prin care acesta, cu un cinism real sau de ocazie, justifică persecuțiile trecute și viitoare. Capitolul acesta din existența lui Sebastian se încheia, așadar, în chip tragic.

Un fenomen de inteligență, sensibilitate și talent

Evenimentele ulterioare, prefață a prigoanei ce era să se dezlănțuie în curând, au agravat maladia sufletească a prietenului nostru, provocând, în cele din urmă, o catastrofă inevitabilă: prăpastia dintre el și țara care îl născuse și crescuse la sân ca pe orice fiu al ei, pentru a nu-l mai recunoaște și repudia, mai târziu, din cine știe ce motive.

În sufletul său rănit încolțise ideea expatrierii. Era o aspirație către mai bine, în momentele cele mai grele ale persecuției rasiste. Evenimentele de la 23 august, mai întâi, prăbușirea Germaniei hitleriste, apoi, îndepărtarea acestei eventualități.

Ca un derivativ, în acest timp, și ca o necesitate pentru ziua de mâine, Sebastian se apucase să învețe limba engleză. Eforturile sale foarte serioase au fost încununete de succes, întrucât ajunsesă să citească și să vorbească corect englezește într-un timp foarte scurt. În felul acesta, s-a dedicat cu totul literaturii engleze, ceea ce i-a permis să facă un curs universitar despre Shakespeare și să dea excelenta conferință despre *Actualitatea lui Shakespeare*, în cursul iernii trecute.

În același timp, citea cu pasiune pe Balzac, pe care îl cunoștea în toate amănunțele, și pregătea o teză asupra lui, pe care intenționa să o prezinte la Sorbona.

Ascuțimea judecății sale critice, de care dă dovadă în studiul consacrat *Corespondenței lui Marcel Proust* (1939), justifică speranța ca el să devină un critic cu renume mondial. Scrisă în limba franceză, lucrarea de mai sus s-ar fi bucurat de adeviziunea unui public internațional. Era, în această intenție a lui Sebastian, de a depăși cercul strâmt al cititorilor români și de a pași în arena internațională prin tratarea unor subiecte de interes general, o justă apreciere a propriilor sale forțe.

Opera lui constituie o strălucită prefață pentru o bogată activitate viitoare.

Sebastian avea o fericită îndemânare la scris. Redacta cu ușurință și era atât de stăpân pe expresie, încât ar fi fost oricând în stare să scrie un articol sau o broșură în timpul cel mai scurt. Broșurile pe care le-a scris cu prilejul actului de la 23 august 1944 stau mărturie despre aceasta. Ele ne amintesc stilul vioi, verva și calitățile volumului *Cum am devenit huligan*, pe care l-am citat mai sus.

Accidentul este un roman la care Sebastian ținea foarte mult, din cauza împrejurărilor legate de elaborarea lui. Sunt părți din această carte care pot fi socotite printre cele mai bune pagini ale sale.

Dar mai presus de toate, Mihail Sebastian alcătuia un fenomen în sine, de inteligență, sensibilitate și talent. Gentilețea lui au resimțit-o toți acei care l-au cunoscut. Viitorul i se deschidea. Era tânăr, plin de sănătate și inspira simpatia.

A trebuit ca forța oarbă a destinului să stingă această flacără dintre noi. Opera, pe care nimeni nu o va putea relua, zace întreruptă pentru vecie.

(C.R.F.R., septembrie 1945)

ISAIIA RĂCĂCIUNI

Pe Mihail Sebastian l-am cunoscut personal prin anul 1929 sau 1930, din îndemnul profesorului Al. Rosetti, care îi citise unele foiletoane apărute prin ziare.

L-am descoperit într-o seară la un spectacol, într-un teatru de pe strada Sărindar, și i-am vorbit. Era un tânăr aproape timid, sfios, gingaș, distins, slăbuț, mărunt de statură. Din cele ce citisem și eu sub semnătura lui, am dedus că frecventează literatura franceză modernă de calitate, că e amplu informat, bun cunoscător al lui Marcel Proust și André Gide. Tânărul acesta cu un stil atât de clar, concis, luminos, obârșea dintr-un port dunărean și fusese descoperit de un profesor universitar, care îi citise o teză pe când era încă pe băncile liceului.

Invitația pe care i-am făcut-o - de a scrie o carte pentru editura noastră [Editura Cultura Națională - n.r.] - l-a măgulit, dar se nimerise ca tocmai peste câteva zile să plece la Paris, spre a-și completa studiile de drept. Abia peste doi ani a revenit în țară și de atunci ne-am văzut mai des.

Romanul cu substrat autobiografic: *De două mii de ani*, în fond destul de alambicat, a stărnit discuții animate în presă, ceea ce l-a făcut pe „timidul” Sebastian să dea o replică răspicată și dușmanilor, și prietenilor. Așa se explică faptul că, într-o zi, a adus la editură un manuscris. Inaugurasem mai de mult o colecție de eseuri, într-un format mic, portativ, în care mai apăruse și o carte despre Ion Barbu, semnată de Tudor Vianu. Volumul lui Mihail Sebastian se intitula: *Cum am devenit huligan* și purta subtitlul: *Texte, fapte, oameni*. A apărut în anul 1935.

Mihail Sebastian m-a surprins pe un teren neprevăzut: teatrul. Mai rar se întâmpla ca un scriitor de proză să aibă succese în dramaturgie. Sebastian, nuvelist și romancier, a izbândit în teatru... În 1936, când mi-a spus că i se va juca o piesă la Teatrul Comedia, am rămas mirat. Am asistat la premieră. Da! Adevărat! Cele trei acte ale comediei *Jocul de-a vacanța* erau construite abil; aveam de-a face cu un

autentic autor dramatic. El izbutise dintr-o dată tocmai pentru că nu avea pretenția de a renova nimic: nici tehnica dramei, nici concepția despre viață. Ca o albină harnică, el culesese polenul de pe toate florile alese ale dramaturgiei moderne europene și, asimilând sucurile, le transformase și transfigurase într-o viziune trecută prin temperamentul sau la nivelul mijloacelor sale artistice.

Jocul de-a vacanța își trăgea geneza probabil dintr-o experiență personală. Avea o notă de confesiune. Prin păienjenii intrigii erau ușor de întrezărit unele date autobiografice. Sebastian lucra cu meticulozitate, construia arhitectura piesei până în cele mai mici amănunte, calcula dinainte toate efectele, apoi începea să scrie dialogul. De aceea, totul pare perfect sudat și gradat [...]. Piesa a avut parte de o

Culesese polenul de pe toate florile alese ale dramaturgiei moderne europene și, asimilând sucurile, le transfigurase într-o viziune originală

distribuție bună și s-a bucurat de aprecierea criticii și a publicului.

Dar a venit hitlerismul. Sebastian nu mai scria de mult la *Cuvântul*. Nu scria nicăieri. Îl vedeai rar. A prelucrat pentru Teatrul „Barașeu” o piesă străină - *Potopul*. Era tot un subiect înrudit cu preocupările sale. Tot niște oameni rupti la un moment dat de restul lumii.

În 1943, Mihail Sebastian scrie *Steaua fără nume*. Nora Piacentini și Mircea Șeptilici îngheseră o companie teatrală în fostul teatru Alhambra, din dosul Poștei. Citind manuscrisul lui Sebastian, se entuziasmează și hotărăsc să reprezinte piesa. Dar cum? Numele autorului nu putea apărea pe afiș, în acei ani.

Peste drum de casa Norei Piacentini locuia Sebastian cu familia sa. Casa îi fusese bombardată și familia scriitorului s-a refugiat în parte la Nora, în parte la artista Aglae Metaxa, care locuia în același bloc și al cărei soț, avocatul Ștefan Enescu, fusese coleg cu Sebastian la Braïlla. Ștefan Enescu, spre a-și servi prietenul care se zbătea pe atunci în grele lipsuri materiale, a copiat cu mâna sa piesa *Steaua fără nume*

și a semnat o hârtie prin care afirma că Ștefan Mincu (care avea să apară pe afiș) nu era altul decât el. Firește că, după Eliberare, onestul avocat avea să arate printr-o scrisoare publicată în mai multe ziare că adevăratul autor al *Stelei fără nume* era Mihail Sebastian.

Cele relatate mai sus eu nu le știam pe atunci, deși fratele meu fusese inițiat de către Nora în această taină.

Am asistat la premieră. După primul act, Mihail Sebastian se apropie de mine, în foaier, și mă întrebă ce părere am.

- Mi-a plăcut. Dar pun mâna în foc că autorul nu e un debutant. În orice caz, e o surpriză plăcută...

Pesemne că a vrut să controleze dacă fratele meu a păstrat secretul. S-a convins. Unde mai pui că avea satisfacția să poată auzi păreri sincere ale spectatorilor, nu așa cum se întâmplă când știi că cel care te întreabă e însuși autorul...

Juca Maria Mohor pe eleganta amantă a unui magnat al finanțelor (Mona); Marcel Angheliescu interpreta rolul șefului de gară de pe linia ferată

București-Brașov; Nora Piacentini puncta cu umor replicile amuzantei profesoare de provincie, iar Șeptilici, firește, dădea viață lui Grig. Piesa a stărnit aplauze furtunoase. A fost un binemeritat succes. Reminiscențe din lecturile pieselor lui Marcel Achard se strecurau, discret, pe la întortocherile de drum ale acțiunii. Profesorul naiv, încarnat de Radu Beligan, degaja un farmec molipsitor și-l purtai în suflet ca pe un parfum suav și după lăsarea cortinei peste ultimul act. Premiera *Stelei fără nume* a avut loc în toamna anului 1943.

Abia după Eliberare, când Mihail Sebastian a început din nou să semneze cu numele său, s-a descoperit adevărata identitate a autorului.

La 13 ianuarie 1945, Nora Piacentini își curmă viața. Talentata artistă care îl ajutase și riscase cu prilejul aducerii în lumina reflectoarelor lumea de vis plâsmuită în *Steaua fără nume* n-ar fi putut bănui că cel care avea să o evoce în cuvinte atât de mișcătoare la postul de radio București, în ziua de 12 februarie 1945, avea să o urmeze în moarte peste scurt timp.

(„Amintiri”, E.P.L., București, 1967)

CENTENNIAL

1907-2007

More than seven years have passed since the "Jewish Reality" published in its Cultural Review series an almost 500 pages volume, "Sebastian in time". It gathered reflections, commentaries, analyses written by many intellectuals, not only from the literature field, not only from Romania, after reading the "Journal" published by Humanitas Publishing House in 1996. The "Journal", published after the writer's death, re-opened the public interest for the author's evolution on the background of a hostile period of time, when the legally installed anti-Semitism caused his deprivation of full self-assertion and legitimate acknowledgement of his merits. When he only reached the stage of a mature manifestation of his creative potential, a traffic accident put an end to the vicissitudes of the man's life that began in 1907.

In 2007 at the first centennial Mihail Sebastian, a question is naturally raised: in what way and how much is present in the posterity memory the author of the novel "For Two Thousands Years", a novel that sometime ago made consciences more clear, options more radical and gave birth to stormy ideological confrontations with still vivid echoes? Being far from a complete edition of his work, the image on his original contribution and on his integration in the evolving modernization of the Romanian culture remained only partial.

For those spiritually connected to Sebastian's creative heritage, the editorial team of the Jewish Reality initiates an exegesis marathon during the time left till his centennial. Starting with the documentary trip of this edition, we will dedicate special editions on specific themes left uninvestigated of the writer's activity. We will bring in the present actuality forgotten pages from the publications of the inter-war period. We consider important to offer the present reader the feeling of a legitimate closeness to the authentic pulse of the prestigious presence of Sebastian between his contemporary.

MARIA MOHOR
Cel mai minunat
Spectacol
din Capitală
**STEAUA
FARA NUME**
la
Teatrul ALHAMBRA
Tel. 5.95.45

SAPTE STELE
joacă in
**Steaua
FARA NUME**
un spectacol minunat
in care LACRIMA
se înfrățește
cu RASUL
In fiecare seară
SĂMBĂTA și DUMINICA
Matineuri ora 3.30
LA
ALHAMBRA
Tel. 5.95.45

Radu Beligan

Teatrul ALHAMBRA 5.95.45

Un spectacol biruitor

intr-o strălucită interpretare

STEAUA FARA NUME

MAINE SĂMBĂTA și DUMINICA MATINEURI

1900